

jutri kemii se odprlo dostojno poslopje; morebiti, da kemijska delavnica (laboratorij) na viši realki se loti tega posla; treba pa bi bilo „deželnega kemikarja.“
(Konec prihodnjič.)

Šivni stroji ali šivne mašine.

Vsak izkušen človek nam pritrdi, da je bila ženska po mestih dosihdob več šivankina sužnja, kakor pa človek v pravem pomenu te besede. V desetem letu svoje starosti je začela šivati, potem pa je bila prikovana za vse življenje k šivalni mizici, k dolgočasnemu delu, katero je škodljivo zdravju, in od katerega ni bilo otetbe.

Te dušne in telesne sužnosti so ženski spol otéli šivni stroji, ker odsihdob je šivanje zares lahka igrača, ki nikdar kvare ne dela zdravju. Ni torej dvomiti, da bodo šivni stroji tudi v naši državi imeli po rodovinah važne nasledke, kakoršni so se uže pokazali v združenih ameriškanskih državah. Prihranjeni čas in dušne zmožnosti bodo pa sedaj mogle v boljšo rabo obračati ženske, ki se bodo lahko pečale z drugimi potrebnimi rečmi; matere bodo sebe in svoje otroke lahko bolj izobraževale, ter podpirale domačo in narodno blagost. Severnim združenim ameriškanskim državam gré čast, da so iznašli te šivne stroje.

Uže 1840. leta so se bili prebrisan Amerikanci prvič lotili te stvari, pa to se vé, da poskušnje prvega začetka so bile pomanjkljive, in še le po 10 letih so bili tako srečni, da so naredili stroj, kateri popolnoma nadomestuje delo z rokami. Zdaj so v Ameriki šivni stroji tako izvrstni in potrebni, da ni nobene boljše hiše brez te priprave.

Prav zanimljiva je statistika, ktera kaže, kako so se ti stroji čedalje bolj in bolj razširjali. Tako je, na priliko, bilo

leta 1853 v obrtnosti	2509 strojev,
1854	4469
1855	5513
1856	7323
1857	12.713
1858	17.589
1859	46.243

Šivnih strojev ne rabijo samo po Ameriki, temuč razširili so se po vseh delih svetá, posebno pa to razširjevanje po Evropi tako napreduje, da ni glavnega mesta, v katerem bi ne bilo zaloge (magazina) šivnih strojev. Grozno velike so ameriškanske fabrike, ki delajo šivne stroje, posebno pa Wheeler-jeva in Wilson-ova fabrika v Bridgeportu v državi Novega Jorka.

Šivni stroji pa niso koristni samo gospodinji, modistiki in švelji (mojškri), ampak tudi krajaču, čevljarju, klobučarju, krznarju, remenarju, sedlarju, marilarju in sploh vsem rokodelcem, katerim daje šivanka opraviti. V kratkem času so jako razcvela tista rokodelstva, ki so se bila hitro poprijela šivnih strojev. Nekatere delavnice imajo po 20, 30, 50, 100, 400 in tudi več šivnih strojev, ki stojé drug poleg drugega, da se na njih šiva. V Nev-Haven-u (v državi Connecticut) je zavod, v katerem neprenehoma giblje 400 strojev, ki delajo srajce ameriškanske vojski; v Troy-i pa, malem mestu združenih ameriškanskih držav 5000 strojev dela srajce, ovratnice itd., ki se razpošiljajo na vse strani svetá. Gotovo so toraj šivarski stroji tudi nam zelo koristni in potrebni, česar smo se uže sami na svoje oči lahko prepričali, da nam torej ni treba iskati dokazov po daljnjej Ameriki. Kdor uže sam ima šivne stroje, kdor jih je vidil šivati: gotovo mi pritrdi, da so izvrstni na vse strani. Uže prvi pogled vsacega lahko preveri, da si ženska prisluži brez velicega truda pet-

krat, in če dobro zná, 10krat več na teden, kakor poprej. To lahko umeje vsak, če le pogleda statistične dokaze, ktere je dal sestaviti Wheeler in Wilson na šivnih strojih po štirih različnih šivaricah:

	na stroji:		z roko:	
	ur	minut	ur	minut
Moška srajca se dela	1	16	14	26
tenka suknja	2	38	16	35
atlasov oprsni (jopič)	1	14	7	19
platnen oprsni	—	48	5	14
volnéne gače	—	51	5	10
poletne gače	—	38	2	50
svilena obleka	1	13	8	27
merinova obleka . . .	1	4	8	27
katunova	—	57	6	37
ženska srajca	1	1	10	31
morov podkrilnik . .	—	35	7	28
ponočno oblačilo . .	1	7	10	2
svilen zástor (firtoh)	—	12	4	16

Šivanka vbode v minuti

	na stroji:		z roko:	
	krat	minut	tedaj	več
pri tenkem platnu . .	640	23	28	krat več
„ atlasu	520	24	22	„ „
„ svili	550	30	18	„ „
„ robljenji tencega				
sukna	594	38	16	„ „
„ drobnem šivanji				
amerik. kože . . .	175	7	25	„ „
„ robljenji ženskih				
čevljev	510	28	18	„ „
„ robljenji klobukov	374	33	11	„ „

Ker so tedaj šivni stroji tako izvrstni, zato se ne bode nihče čudil, da so dobili pri vsakej razstavi darila; uže več sto taci daril ima trgovska hiša Wheeler et Wilson, ktero so pri zadnji londonskej razstavi lanskega leta počastili s prvim darilom.

Šivni stroji so se v Čehih jako razširili, in gospod Naprstek ima to zaslugo; v Ljubljani pak so na ogledu na Starem trgu v hiši št. 18, kakor je bilo uže večkrat povedano v „Novicah.“

Nekoliko besed o telovadstvu.*)

Sploh nikakor ni dvomiti, da človeški rod vedno napreduje, in da je prav to neprestano napredovanje plačilo za trud in prizadevanje najplemenitejših mož našega zaroda; vendar pa zopet nikakor ne moremo tajiti, da smo v posameznostih še precej delež za tistimi narodi, ki so v starodavnih vekih sukali osode naše zemlje.

To nam dokazuje telovadstvo.

Malo časa je še le, kar je ta koristna in lepa umetnost med nami javno pripoznana, in skoraj bi človek mislil, da se menimo o kakej iznajdbi najnovejših časov. Zgodovina pak nam pripoveduje, da je telovadstvo uže več tisoč let staro, in da se je po sistemah razvijalo in dovršilo. Uže samo ime nam pravi, da telovadstvo je umetnost, po ktere se telo vadi, da je potem ugibnejše in močnejše.

Njegov začetek pa nahajamo v starej grškej zemlji, kjer se je telesno sukanje najprvo izobrazilo do umetnosti, ki je bila prišla s Krete v Sparto, in iz Sparte v Atene, kjer je potem izgubila surovi vojaški značaj pridobivši plemenitejšo in uljudnejšo obliko.

Imeli so tri vrste telovadstva: vojaško, ktero je učilo, kako je treba sovražnika zgrabiti in braniti se mu; krepčalno, kteremu je bil namen, da je utrdilo človeku telesne moči in zdravje, in bórsko, najslavnejše izmed vseh, porojeno iz razveseljevanja in iz tiste

*) Govoril predsednik ljublj. „južnega sokola“ g. dr. Etb. Costa ob priliki poslednje veselice „sokolove.“

želje, po kateri je človek hrepenel očitno pred gledavci pokazati, kako je močan in ugibčen.

Telovadci prve vrste so se urili s tem, da so tékali peš, naglo jahali in vozili se, skakali, borili se, metali in streljali z loki; telovadci druge vrste so devali k tem vajam še ples, kopéli in mazanje z dišavami in oljem; v tretjo vrsto pak je spadalo vse, česar je potreboval borec, da bi zmogel v javnih igrah. Tej vrsti so rekali atletika, ker so se v njej učili bojevanja, tudi gimnika*), ker so se nagi borili, in agonistika, ker je pri javnih igrah boritev bila prva in glavna stvar. Telovadstvo (gimnastika) je bila poglaviti del vsake mladenške izreje; teloborstvo (atletika) se je pa starim zdela samo rémstvo ali rokodelstvo, ktero človeška telesa mnogokrat grdí, vendar pa duhu daje koristi. Telovadstvo pa si je prizadevalo izuriti telo v zvezi z duhom.

In to mora tudi biti še dandanes njegovo pravilo in njegov namen.

Med narodnimi igrami in boji starih Grkov so bili najslavnejši olimpijski, ki so se imenovali po slovečem in posvečenem kraju Olimpui. Na vrsti so bili vsako peto leto; gledalcev pak je bilo na tisoče in tisoče, ker so v Olimpijo prihiteli iz vseh krajev grške zemlje. Zadnje olimpijske igre so bile 394. leta po Kristovem rojstvu. Te igre so trajale (trpele) vselej po 5 dni. Borci so se morali vselej po 10 mesecev poprej vaditi v elidskeji gimnazii. Svečanost se je pričevala zvečer z mnogimi in raznimi žrtvami (darovanjem), igre same pak so bile na vrsti jutro dan, ko je zora počila. Skušali so se, kdo zna hitrejšje teči in jahati, kdo bolje skoči, kdo more dalje vreči, in kdo je močnejši v boji s pestmi, na koncu pak so se skušali med seboj godci in pesniki v svojih umetnostih. K takim igram so smeli priti samoedini moški in pa svečenice (priesterinnen) poganske boginje Cerere. K tej slovesnosti so se družile tudi še druge pobožne svečanosti, katerih so se vdeleževali poslanci posameznih grških držav. Zmagalce so glasno po imenih klicali, potem jih venčali z mladikami divje masline (oljike), in kazali jih narodu s palmovimi vejami v rokah. Tudi še drugo čast so jim dajali, ker so o njih zlagali in prepevali pesmi, stavili jim slope, in ko so se vrnili na svoj dom, imeli so častne sedeže pri javnih igrah v gledališči, bili so oproščeni vseh davkov, jedli so ob državnih stroških, smeli so se posebno oblačiti itd. Kadar se je prikazal tak mož, precej je vstal vès narod pred njim. Od slovečega grškega pesnika Pindarja imamo 14 slavodatek, zloženih na čast zmagalcem olimpijskih iger. Le vrlo slabo podobo grškega telovadstva nahajamo pri te vrste igrah med starimi Rimljani, ki so se čedalje bolj mehkužili, in tudi tem igram je počasi med njimi čisto izginil prvotni značaj in pomén. Srednji vék ni telovadstva skoraj uže več poznal, ker igram starih Grkov nikakor ne moremo primérjati turnirjev. Še le v začetku našega veka so telovadstvo zopet vpeljali, in sicer najprvo na Nemškem, da bi namreč v zdravem telesu bivala zdrava duša. Jahn ima to zaslugo, da je bil 1810. leta v Berolinu osnoval prvo telovadstvo. Kakor vsakej novini, tako so se tudi le-tej mnogo posmehovali in delali jej napotja. Dasitudi so pokazale vojne od 1813. do 15. leta, kako zeló dobra in koristna je ta naprava, ali vendar so imeli na-njo še zmirom velik sum, in kmali so ljudje menili, da vsak telovadec narod podpihuje. 1818. leta so bili na Pruskem odpravili vsa telovadstva, Jahn je bil padel v sodnjo preiskavo in potem v zapor, in dasitudi ga niso mogli obsoditi, vendar je ta mož bil še mnogo let pod policijskim

očesom!! Telovadstvo se je pa zopet jako povzdignilo 1830. leta, ko so na Nemškem zmogle svobodnejše misli, in to preganjanje pa je bilo telovadsko umetnost nekako oličilo, ker so bili telovadci slovó dali vnanji surovosti, in ta umetnost je začela posebno odganjati plodonosne mladike, kar se tiče izreje. Na Švedskem je Peter Ling prvi izpoznal pravi namen te umetnosti, ker je učil, da se telovadstvo ne smé opirati na posamezne reči (na izrejo, vojno itd.), ampak na svoje lastno bitje, namreč, da bi se okrepčalo delavno telo, torej na anatomijo in fizijologijo, in da morajo iz tacega občnega telovadstva še le odganjati njegove posamezne dejanske mladike. Švedski stanovi so odločili mnogo novčne pomoči, da bi se naredil osreden telovadski zavod v Stokholmu, in kmalo za njim se je ustanovil drug zavod te vrste v Petrogradu, in tudi ta je dobil od carja veliko in čestito podporo.

Med avstrijskimi Slovani so pokazali tudi tù — kakor uže mnogokrat o družih prilikah — Čehi svojim bratom pravo cesto, in naša največa skrb mora biti, pa tudi na čast nam bode, ako pojdemo po tem poti za njimi, kolikor nam bode koli mogoče. Praški „Sokol“ ima častno mesto v češkem narodnem življenji, in priča, koliko se v kratkem času dá zamujenega dela pristoriti združenimi močmi in zavednim prizadevanjem. Praški Sokolovci so ogromno društvo, ki šteje veliko sto udov, in njihova hiša je veličastno poslopje, lepota „zlate Prage.“ Na zdravje našim severnim bratom!

(Konec prihodnjič.)

Slovstvene stvari.

Slovensko slovstvo.

* *Zlati vek ali Spomenica.* *)

Slovensko slovstvo je prejelo, kakor so „Novice“ razglasile v svojem poslednjem listu, sopeno novo prekrasno, skoz in skoz znanstveno delo, ktero je živa priča dušne zmožnosti slovenskih pisateljev. Ne vemo, ali bi se čudili učenosti pisateljev, ali pa zanimivosti člankov; to in uno povišuje krasno „spomenico“.

Presodimo enmalo sestavke.

Prvi veči spis je Hicingerjev: „Začetki kršanstva na Slovenskem“. Ta spis, po kritičnih historičnih virnikih pisan, zamore se vrstiti z vsakim historičnim pretresom kakoršnega koli izvrstnega cerkvenega historika. Ne samo, da se odlikuje zaradi svoje logične razsodbe, tudi slog je jedernat, kakoršen pristaja zgodovinarju. Ravno tako izvrstna sta druga dva članka tega marljivega slovenskega pisatelja: „iz cerkvene zgodovine kranjske zemlje“ in „kranjski naddiakoni“ (rajši bi vidili: viši diakoni — véliki diakoni) v srednjih časih.

Krasen prinesek za to spomenico je daroval tudi gosp. A. Lésar v svojem spisu: „Ljubljanske škofije vstanovitev in mnoge dosedanje spremembe.“ Vse, kar gospod Lésar piše, ima poleg notranje vrednosti še to lepo lastnost, da piše gramatično pravilni jezik in iz vsake vrste se pozná, da kar on na svetlo pošlje, popreje vse lepo oteše in popili.

Tretji spis, ki ga nahajamo v teh lepah bukvah, je Terstenjakov „o prvem stolnem mestu Metodovem.“ Gospod Terstenjak nam je že spisal nekoliko mičnih novel, in tudi v tem spisu najdemo zopet znano brhkost in lahkost pisave, nad ktero se toliko bolje čudimo, ako premislimo, kako krhko postaja pero jeziko- in starinoslovcem, kateri v svojih spisih, že zavoljo nature

*) Γυμνός, ἦ, ὄν, grška beseda = nag.

Vred.

*) Cena tej knjigi je 1 gold. 50 kr. Dobiva se pri gosp. založnikih, pa tudi pri bukvovezu Gerbarju v Ljubljani.

mogla priti na vrsto, ker je temu zboru bil le kratek čas odmerjen, v tem času pa je bil že z obilnimi drugimi deli obložen.

Gosp. Guttman, prvi magistratni svetovavec in deželni poslanec, je vprašal odbor: kaj je z njegovim predlogom o deželni asekuraciji za škodo ognja? Dr. Bleiweis je odgovoril, da ta reč je pri deželnem odboru. Pri tej priliki poprime predsednik gosp. Fid. Terpine besedo in misli, da nam ni treba svoje lastne asekuracije, ker zdaj nekoliko popravljena graška, ki obsega Štajarsko, Kranjsko in Koroško, je tako dobra, da nam ni želeti bolje. Dr. Bleiweis ni teh misel, kakor skušnje govore na Kranjskem in Koroškem.

Za tem je gosp. Mih. Prégl, družbini odbornik in dnarničar, naznanil družbine stroške in dohodke preteklega leta in prevdarek obojnih za letošnje leto.

In tako so bile razprave končane. Imela je biti zdaj nova volitev dnarničarja, ker tri leta so zopet preteklo, kar je g. Miha Prégl dnarničar. Al dr. Bleiweis vstane in predlaga, naj bi zbor po listkih ne volil, ampak soglasno izrekel, naj bode gosp. Prégl zopet dnarničar. Menda že okoli 30 let teče, kar ima gosp. Prégl dnarnico družbino v rokah, in oskrbovana je z tako natančnostjo in s tako skrbjo, da gosp. Prégelna le prositi moramo, da obdrži to opravilstvo. In le en glas je bil vsega zbora: naj ostane gosp. Prégl dnarničar. On je pritrdil, in zbor je bil vesel, da je zopet gosp. Prégl oskrbnik dnarnice družbine.

Konec vsega so bile volitve novih udov. Svetli nadvojvoda Ernst je bil po predlogu odborovem, v čegar imenu je gospod župan Ambrož besedo poprijel, soglasno za častnega uda izvoljen. Volilo se je še več djanskih udov. — Zdaj pa je gospod predsednik sklenil zbor s primernim nagovorom, v katerem se je še posebno zahvalil Njih ekscelencii c. kr. deželnemu našemu načelniku, da se je blagovolil udeležiti današnjega zbora. Ko se je gosp. načelnik prijazno poslovil, se je razšel zbor za letos.

O goveji kugi na dalje.

Kakor na Kranjskem je tudi na Štajarskem popolnoma potihnila kuga. Na Hrvaškem je še zmiraj ni konec. Od prvega začetka do 16. decembra p. l. je v civilnem Hrvaškem v 4 županijah se kuga prikazala v 107 krajih in izmed 29.277 goved jih napadla 5790, od katerih jih prebolelo 1054, poginilo 4467, pobili so jih pa 200: tako iznaša zguba cela 4667 repov.

Nekoliko besed o telovadstvu.

(Konec.)

Pri telovadstvu je telo najvažnejša reč. Uže nekaj vekov je, odkar naša izreja gleda samo na dušo in um, telo pak zanemarija. Zdaj si uže skoraj ne moremo drugače misliti, nego da mora vsak trgovec, učenjak in uradnik imeti Bog védi koliko bolezní; zdaj ga boli glava, zdaj vrat, zdaj zobje, zdaj prsi itd. Tudi med prostejšimi ljudmi se ta hromota širi. Temu pa moremo priti samo s tem v okom, ako se zopet povrnemo k naravi. Važen človekov namen je, da izuri vse svoje dele. Mi smo iz duše in iz telesa. Če oboli ktero teh dveh, oboli oboje. Posebno pa imamo kaj malo sposobnosti, da bi se kacemu nasprotniku branili, ako bi kdaj bilo treba, dokler se telovadstvo splošno ne ukrepi med nami. Vojaški nábor kaže, kako strašno se manjša število tacihih mladenčev, ki so za vojsko. Naj bi nas resno svarile osode starih azijskih narodov, Asircev, Persov in tudi Rimljanov. Svetovladni narodje starih časov so bili zmagani, ker so bili omekuženi in na

telesu slabji od svojih surovih nasprotnikov. Nova podloga sedanjih vojsk, to je, oboroženo ljudstvo, zahteva, da se telovadstvo splošno vpelje. Vojaki morajo biti odgojeni mladenči oboroženega ljudstva. Deček naj se uči hoditi, tekati, skakati, plezati, mladenič pa sukati meč, sulico in puško, potem oboroženo ljudstvo še le zares doseže svoj pravi namén, potem se tudi stoječe vojske lahko zmanjšajo, poprej pa ne. Dokler nam telovadstvo ne podá bojovitega ljudstva, moramo dajati novce in čas, kterega je treba, da se obdrže stoječe vojske.

Uže večkrat se je govorilo o dušnej koristi, ki izvira iz telovadstva; ali te koristi ljudje dan denes vendar še sploh ne verjemó. Telovadstvo mladini daje opravek v tistih urah, ko je uže storila svoje druge dolžnosti, in vadi je delavnosti, ki je mladim letom primerna, torej prijetna in budilna. Kdor se čuti na telesu močnega, ta ima tudi srčno dušo, ki se vedno krepčá z delavnostjo in trudom. Najbolj izkušeni odgojitelji trdijo, da se s telovadstvom najlaže nekako radovoljno ohrani med mladino npravno vedenje in npravna resnoba, in da se ž njim premagajo največe napake naših dní, to je, mekužnost, hrepenenje po užitku, ohlost in razuzdanost. Kdor se resnično vdeležuje telovadstva, kteremu tudi prištevamo več in manjše telovadske izgrede, tak se privadi nekake preproste navade v potrebah, v obleki in živeži in v vsem svojem vedenji, in ker je mladenec sploh česti željen, zato ga je lahko pregovoriti, da se uri in krepčá. Radovoljna pokorščina, ki je potrebna pri tej stvari, zida jéz nevarnej oholosti.

Mladina se mora začeti bolj korenito in bolj narodno odgojevati. Dan denes je poduk le preveč samo mehanično urjenje. Telovadstvo se v marsikterej stvari zeló ujemlje z narodnostjo in kaže, da človek ni ustvarjen za samo pisalnico, ampak da mora tudi služiti domovini, za ktero se vadi, krepčá in žika. Telovadski izgredje, slovesnosti na spomin velicih narodnih mož ali zgodovinskih dní, družni shodje v pozimskih dolzih večerih redé veselje do teh reči, in življenje v zvezi z naravo krepčá dušo, da se rajša vdeležuje žive sedanjosti.

Čedalje bolj bodo telovadstvo prištevati tistim rečem, ki spadajo k izreji, in javno ga bodo podučevali. Telesne vaje, in sicer dobro premišljene, redno osnovane, splošno ukazane morajo priti v učilni črtež vsake javne učilnice, v ktere se bodo tako podučevale, kakor druge reči, s kterimi se duh izobražuje. Pa ne samo v učene, ampak tudi v ljudske učilnice mora priti telovadstvo.

Da-si telovadstvo po kmetih ni tako zeló potrebno, kakor po mestih, pa je vendar tudi kmetiškým ljudém gotovo vsaj zeló koristno. Urnost in ugibčnost človeškega telesa, pripravnost, lepša hoja in ravnejše vedenje, menimo, da so toliko vredne, kolikor surova moč. Vsaka učilnica, naj bi imela svoj posebni telovadni prostor. Da se mora tudi ženska mladina vdeležiti telovadstva, to se umeje samo ob sebi. Deklice se še mnogo bolj nápek izrejšajo nego mladenči, in zato ženske čedalje bolj bolehajo.

Dežele, ktere imajo samozakonje in svobodne srenje, se morajo te reči poprijeti. In kar se tega tiče, nam daje dunajsko srenjsko svetovalstvo lep in posnemanja vreden izgled. Sklenilo je 22. dan novembra meseca 1862. leta, naj se počasi napravijo telovadne učilnice v vsacem srenjskem okrogu dunajskega mesta, in uže so osnovane 4 take učilnice za dečke, ki hodijo v srenjske ljudske učilnice. Po nagovoru srenjskega svetovalstva 18. dan marca 1862. leta je dunajsko telovadsko društvo obljubilo, da hoče napraviti poseben poduk, v kterem se bode teoretično in dejanski iz-

obraževalo v telovadstvu vsacega $\frac{1}{2}$ leta 20 učiteljev ljudskih učilnic. Naposled je 4. dan novembra meseca 1862. leta dunajsko srenjsko svetovalstvo potrdilo črtež, po katerem naj se osnujejo telovadnice po dunajskih srenjskih učilnicah in tudi telovadni red za le-té učilnice.

Naš srenjski odbor je do zdaj samo želel, naj bi se naredila telovadnica, kadar bode uže napravljeno poslopje za višo realko. Kakor pri marsikakej drugej stvari, tako nam tudi tukaj še premnogo dela ostaja. Nadjam se, da mladi „južni Sokol“ pripomore po svojej moči, da bodo ljudje umeli, kako potrebno in koristno je telovadstvo, in da pripomore tudi, naj bi se vpeljalo v naše učilnice.

Narod, ki bi se mogel meriti na telesnej moči in lepoti z nekdanjimi svitlimi Grci, ki so bili uže od starine v rodu z nami; narod, ki bi se nikogar ne ustrašil, kadar bi trebalo dela in truda; mladina, izrejena v ljubezni do svoje domovine in do svojega naroda, in izobrazena s potrebnimi vsemi pripomočki, s katerimi se služi narodu in domovini — to je vzor ali idejal, po katerem hrepeni telovadna umetnost. Kadar bode telovadstvo sploh v rabi, potem nastane tudi krepko ljudsko življenje in ž njim resnične narodne slovesnosti, ki so cvet narodnega življenja!

Slovstvene stvari.

Še eno o besedah an, anti, ni, niti.

V predzadnjem listu „Novic“ svetuje g. Podgorski, naj bi se slovenski pisatelji dalje ne ogibali besed an, ni, niti. Kdor se koli peča s pisanjem slovenskim ter po svoji skušnji vé, kako je slovenščina okorna in siromašna ravno kar se člankov tiče, radovoljno mu bo pritegnil in pritrdil, in če sem jez že vesel bil „Naprejevega“ bolj hrvaško-srbskega nego, kako bi se mogel spodtikati nad temi, kakor g. Podgorski zagotavlja, slovenskemu narodu ne povsem neznanimi besedami.

Toda vpraša se samo, kakošen kraj jim hočemo v pisanji dati in kako je z njimi ravnati.

Meni je od gori postavljenih členkov iz narodovih ust znana samo besedica anti, vendar v takem pomenu, da ne ide v eno vrsto z besedico an ali en, ki nam bi namestovala hrvaški nego, staroslov. in bolgarski нѣ, ruski no. Anti se rabi večidel v odgovorih na kako vprašanje in pritruje z nekako zaničljivo nemarnostjo, odpušča pa tudi dvombe nad resnico tega, kar se trdi. Anti veste vi, ki ste bili zraven. (Sie werden es wohl wissen —); anti mu je plačal, vsaj vé, da ni drugači (Er wird ihm wohl gezahlt haben).

Če pa kdo vé za pravilnejšo in primernejšo obliko nego je anti, naj nam jo razodene; takisto tudi želim, da bi nam trden jezikoslovec pokazal, kako velja pisati urno besedico, ktero nam g. Podgorski priporoča, djal bi v nedolikani podobi an ali pa en. Morda nam kaže pisati: nê, kakor se že piše: sê (sê sabo, сѣ); ali pa raje po ruskem: no, ktero tudi Srbom in Bolgarom ni neznano. Pr.: Ja nijesam došao da zovem pravednike no grešnike na pokajanje (Vukovo Sv. pismo), kakor že pišemo po izgledu g. Podgorskega predno; ali se držimo le hrvaškega nego.

Toliko zastran prvih dveh besed, še bolj bi želel, da bi se sploh jelo pisati ni, niti.

Vendar tudi tu mi bodi dopuščena ena opomba. Iz gori omenjenega sestavka g. Podgorskega, čigar beseda je po vsi pravici veljavna v krogu slovenskih pisateljev, utegnil bi si, tako se meni vsaj zdí, kdo posneti to pravilo, da se članek ni pa niti ne smé nikdar rabiti

brez pristavljene druge nikavnice ne. Da temu ni tako, kažejo nekteri niže postavljeni primeri iz družih slovanskih narečij. Kdaj se tedaj mora nikavnica ne pridružiti členkoma ni, niti, kdaj ne?

Kedar se v stavku, ki nima nikavnega stavka pred sabo, z enim edinim glagolom bodi več osebkom ena zadeva, bodi enemu osebku več zadev odrekuje (neigra), takrat mora se pred glagol glavna nikavnica ne postaviti in članek ni ali niti služi samo za to, da tam osebke, tu pa dopovedke in njih pritikline naštevaje stika. Na pr. Od sele ne ée više nestajati sjemena ni žetve, studeni ni vrućine, ljeta ni zime, dana ni noći (Pripovijetke iz staroga i novog zavjeta). — Ne možit voda da mi najdit ni za piet, ni da se izmiet, ni za sebe, ni za brza konja (Bolgarska nar. pes.) — Prijevod (Uebersetzung) da bude vjcran t. j. da se ne kaže što ni drukčije ni manje ni više, nego — (Vuk.)

Kedar se pa v stavku ali stavkih z več glagoli bodi več osebkom eno in isto ali vsakemu kaj družega odrekuje, bodi enemu osebku po več zadev zanikuje, tedaj je že besedica ni ali niti, ki negacije druga drugi nasprot postavlja, sama za se dovolj nikavnica in ne potrebuje še besedice ne za sabo; niti je potrebuje takrat, kedar se z besedico niti (ruski: niže, česki a niž) nikavnemu stavku pridodaje drug nikavni stavek, — kjer Nemcu rabi: auch nicht, und nicht, noch, Latincu neque, nec. In ravno v tem poslednjem primeru priporočam po lastni skušnji živo, da začnemo pisati niti namesti: tudi ne ali in pa ne. No pogledjmo primer: Niti mislim ja niti valja da misli ko drugi, da — (Vuk). — Nito sonce mi je ugrealo, nito veter mi je povealo, nito rosa mi je zarosilo (Bolgarska nar. pes.). — Niti grmi, nit' se zemlja trese, nit' se more bije o mramorje (Srbska nar. pes.). — Pogledajte na ptice nebeske kako ne siju, niti žnju, ni sabiraju u žitnice (Vuk Mat. VI, 26). Česka biblija ima tu: žet' ne seji, a ni žnau, a ni shromážduji do stodol (Slovenska prestava ima tukaj trikrat in ne).

Latinski: Nec melior fuit Africano quisquam, nec clarior, prestavlja stari Jambrešić tako: Niti je gdo bil boljši od Afrikana, niti glasovitejši vojvoda. — Ne znam za Gospoda niti éu pustiti Izrailja... Tama padna po svoj zemlji, da ljudi nisu vidjeli jedan drugoga, niti se koji smio maći s mjesta... Mojsije ostane 40 dana i 40 noći kod Gospoda ništa ne jedući niti što pijući (Pripovijetke). — Nemški: Ich weiss nicht, was er macht, kümmernere mich auch nicht darum, predstavil mi je neki bolgarski rodoljub tako: Neznam ščo čini, nito (ali pa: niti) pak marjo da znam.

Tacih primerov se najde kolikor se le hoče v srbskih, bolgarskih, staroslovenskih in družih slovanskih knjigah; toraj menim, da smemo pač reči: Niti sem, niti bom kdaj bogat; ravno tako: Nisem ga vidil, niti ga poznam. Tudi Jungman ima razun več primerov, v katerih se članku ani pritika ne, tukaj: „Ne vidi ho, aniž ho zná.“

Še nekaj. Naš ne-ne imenuje gospod Podgorski knjižni. Gotovo so Slovenci nekda imeli ni-ni za weder-nach, kakor imajo od ne razločno ni, ali pa ani še zdaj vsi Slovanje; tudi je mogoče vpeljati nazaj ta razloček v slovensko knjigo; ali pripoznati se vendar mora, da sedaj ne-ne zares živi v narodu, ne samo v knjigi.

Take in enake reči niso take malenkosti, kakor morebiti kdo misli; zato je prav, da se pretresajo jeziku našemu na prid. Cigale.